

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Viite: HE 112/2013 vp

Valtion talousarvioesitys 2014 / Tutkimuksen rahoitus

Tieteen, koulutuksen ja osaamisen tarve on ilmeinen, erityisesti nyt kun maailma muuttuu aikaisempaa nopeammin. Vaikkapa Suomen ja maailman taloudessa tapahtunut nopea rakennemuutos tai uudet tiedot ilmastonmuutoksen ennakoitua nopeammasta etenemisestä kertovat, että osaamista tarvitaan. Tällaiset muutokset aiheuttavat laajoja taloudellisia, ekologistia ja sosiaalisia ongelmia. Tieteellisen tutkimuksen ja korkean osaamisen merkitys on tällaisten – ja monien pienempienkin – ongelmien yhteydessä keskeinen: tutkimus ja osaaminen eivät yksinään pysty näitä ongelmia ratkaisemaan, mutta ilman tutkimusta ja osaamista ne eivät ratkea.

Yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa tehtävä tutkimus vaikuttaa yhteiskuntaan ainakin kolmea eri reittiä: suorina tutkimustuloksina, vuorovaikutuksena yhteiskunnan kanssa ja koulutettavien osaavien ihmisten kautta. Näitä komponentteja on vaikea erottaa toisistaan, eikä siihen oikeastaan ole välttämättä tarvettakaan: suomalainen yliopistorahoitus perustuu tutkimuksen ja opetuksen yhteyteen, ja tämä yhteys onkin hyvin tärkeä.

Kommentoin tässä lausunnossa joidenkin valtion talousarvioehdotuksen yksityiskohtien lisäksi muutamaa tiede- ja koulutuspolitiikan ajankohtaista teemaa: yliopistojen rakenteellista kehittämistä, Suomen Akatemian äsken julkistettua kansainvälistä arviointia ja valtion tutkimuslaitosten uudistamisesta äskettäin tehtyä valtioneuvoston periaatepäätöstä.

Valtiollinen rahoitus tutkimukseen ja yliopistojen kokonaisrahoitus vuonna 2012 on esitetty kuvassa 1. Tästä nähdään yliopistojen keskeinen rooli tutkimuksen ja siihen perustuvan korkeimman opetuksen toteuttajana. Kuva kertoo myös sen, että yliopistojen rahoituksesta suuri osa suuntautuu koulutukseen. Kilpailullista rahoitusta tässä kuviossa edustavat Suomen Akatemia, Tekes ja EU.

Valtion budjettiesitys vuodelle 2014 sisältää yliopistoille osoitettavan indeksikorotuksen. Tämä on erittäin positiivinen asia. Yliopistot ovat yliopistouudistuksen myötä saaneet autonomian ja mahdollisuuden muotoilla ja toteuttaa omia strategioitaan. Tässä aktiivinen työntekijä- ja opiskelijarekrytointi on mitä tärkeintä. Yliopistojen laadukkaan toiminnan kannalta niiden rahoituksen reaalitason säilyminen on ensiarvoisen tärkeää.

Yliopistokentässä yliopistojen kasvanut toimintavapaus näkyy laajalti. Yliopistojen rakenteellinen kehittäminen, eli työnjaon ja yhteistyön kehittäminen sekä valintojen

ja poisvalintojen tekeminen on kuitenkin osoittautunut varsin hankalaksi. Monet suomalaisten yliopistojen laitokset ja oppiaineet ovat erittäin pieniä, ja tällaisissa yksiköissä laadukkaan opetuksen tarjoaminen sekä korkeatasoisen tutkimuksen tekeminen on monin verroin hankalampaa kuin suuremmissa yksiköissä. Rakenteellista kehittämistä ja työnjakoa voidaan tehdä sekä laajojen kokonaisuuksien tasolla että yksittäisten suurten tieteenalojen sisällä; tieteenalojen sisäisestä työnjaosta meillä onkin hyviä esimerkkejä mm. fysiikan alueella.

Suomen Akatemian myöntövaltuuden suhteellinen osuus yliopistojen rahoituksesta on viime vuosina hieman laskenut. Vuoden 2014 kertaluontoinen 17 miljoonan euron vähennys on ongelmallinen, ei vähiten sen ennätysmäisen hakemusmäärän johdosta, joka jätettiin 25.9. päättyneeseen hakuun. Vuoden 2013 kolmanteen lisätalousarvioon sisältyvä 20 miljoonan euron lisäys on kuitenkin erittäin positiivinen signaali.

Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta on kokonaisuus: laadukas tutkimus, korkeatasoinen opetus ja innovaatiotoiminta tukevat toisiaan. Tekesiin kohdistuvat leikkaukset talousarviossa ovat valitettavia, koska ne pienentävät mahdollisuuksia tki-toiminnan tutkimuspanosten hyödyntämiseen.

Julkisen tutkimusrahoituksen kokonaisuutta tarkasteltaessa on syytä kiinnittää huomiota myös EU:n osuuteen. EU:n seuraava tutkimuksen puiteohjelma Horisontti 2020 merkitsee EU:n tutkimuspanostuksen kasvua, mutta jatkossakin kansalliset tutkimusbudjetit tulevat muodostamaan valtaosan tutkimuksen rahoituksesta. Suomen kannalta EU:n tutkimusrahoituksen kasvu on hyvä asia, mutta nykyisen korkean palautussuhteen (noin 1,3) säilyttäminen tulee vaatimaan paljon työtä. Jos tämä suhde säilytetään, niin EU-rahoituksen osuus tutkimuksen valtiollisesta rahoituksesta saattaa nousta nykyisestä noin 5 prosentista ehkä noin 8 prosenttiin.

Suomen Akatemian toiminnan kansainvälinen arviointi julkistettiin syyskuun alussa. Arviointi totesi, että Akatemia toimii kustannustehokkaasti ja laadukkaasti ja antoi yleensä Akatemian toiminnasta hyvin positiivisen lausuman. Arvioinnin tuloksissa on myös arvokkaita suosituksia, joista monet koskettavat koko tiede- ja innovaatiojärjestelmää. Monessa suosituksessa peräänkuulutetaan Akatemialle suurempaa roolia tiedepoliittisessa ohjauksessa informaation kautta.

Valtioneuvoston syyskuun alussa tekemä periaatepäätös valtion tutkimuslaitosten uudistuksesta sisältää useita tärkeitä komponentteja. Suomen Akatemiaa näistä koskettaa erityisesti tutkimuslaitosten rahoituksen osittaisuudistus, jossa noin 22% valtion tutkimuslaitosten suorasta tutkimukseen sijoitettavasta budjettirahoituksesta kerätään yhteen ja siirretään kilpailun rahoituksen piiriin. Rahan hallinnointia varten perustetaan strategisen tutkimuksen neuvosto, joka sijoitetaan Suomen Akatemian yhteyteen. Strategisen tutkimuksen neuvosto rahoittaa vain pitkäjänteisiä hankkeita, ja neuvoston päätöksenteossa tullaan yhdistämään tieteellisen laadun ja yhteiskunnallisen relevanssin arviointi.

Rahoituksen kerääminen suurempiin kokonaisuuksiin on kannatettavaa. Esimerkiksi ilmastonmuutos ei noudata tieteenalojen, valtioiden eikä edes ministeriöiden rajoja. Siksi onkin hyvä, että ilmastonmuutoksen hillintään ja siihen sopeutumiseen liittyvää tutkimusta voidaan rahoittaa hallinnonalojen rajoista välittämättä. Uudessa järjestelmässä kaikki tutkijat pääsevät hakemaan rahoitusta, ja tutkijat voivat itse päättää minkälaisissa konsortioissa hakemuksensa jättävät. Tämä mahdollistaa

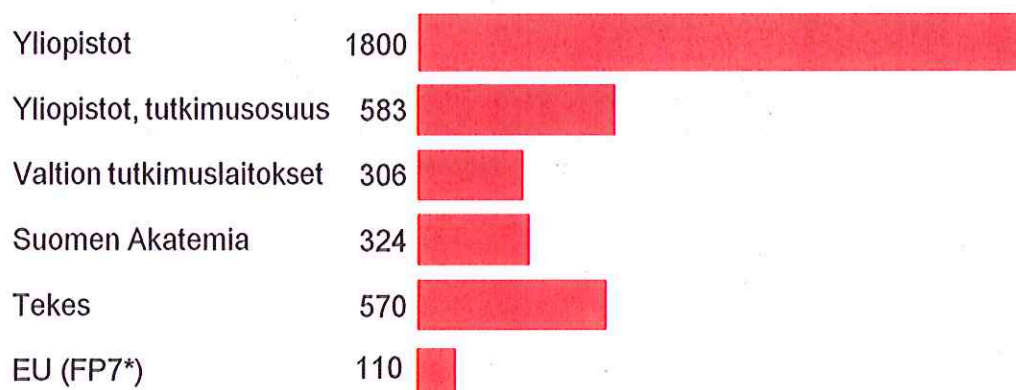


aikaisempaa tehokkaamman ja laadukkaamman toiminnan. Kilpailullisen rahoituksen määrän maltillinen lisääminen onkin merkittävää tutkimuksen laadun kannalta.

Julkisen tki-toiminnan merkitys osaamisen vahvistamisessa ja osaamispohjaisen kasvun luomisessa korostuu, kun valtiontalous on vaikeuksissa. Tutkimukseen, koulutukseen ja osaamispohjan vahvistamiseen panostaminen on jatkossakin keskeistä.

Pääjohtaja

Heikki Mannila



Kuva 1. Valtiolliset tutkimuksen rahoittajat 2012 (miljoonia euroja)